

ZEKERİYA KURŞUN, (ED.), ORTADOĞU'YU KURAN İDEOLOJİLER, VADİ YAYINLARI, İSTANBUL 2019, 356 S.

coğrafyadaki ideolojileri kapsamlı ve ayrıntılı olarak tartışmasıdır. Metodolojik olarak oldukça başarılı bir çerçeveye sunan bu eser, Ortadoğu'nun ideolojik yapısını bütün hatlarıyla ortaya koymayı amaçlamıştır. Söz konusu eser; İslamcılık, Arap Milliyetçiliği, Türk Milliyetçiliği, İran Milliyetçiliği, Kürt Milliyetçiliği, Ortadoğu'daki sol hareketler, Yahudi Milliyetçiliği (Siyonizm) ve Feminizm adlı makalelerden oluşmaktadır.

Dr. Ahmet Emin Dağ'ın kaleme aldığı "Bir İdeoloji Olarak İslamcılık" adlı birinci makede, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki İslamcı hareketler tarihsel arka planları da dâhil olmak üzere sistematik bir biçimde tartışılmaktadır. Burada metodolojik olarak tarihsel durum anlatısı ağır basmaktadır. Bir hareketin düşünsel temellerini anlayabilmek için tarihsel sürecin ortaya konması elzemdir ve bütün kitap boyunca bu prensip takip edilmiştir. Dağ, bu bölümde Türkiye, İran, Mısır, Filistin, Suriye, Tunus, Ürdün ve ismi geçmeyen diğer Arap ülkelerindeki İslamcı ideolojiyi inceledikten sonra militan İslamcılığı ele almıştır. Son bölümde ise yazar, Ortadoğu'daki krizlerle İslamcılık arasındaki ilişkiyi tartışmaya açmıştır. Yazarın dili sade ve akıcı olmakla birlikte konu bütünlüğünün sağlandığı bir çalışma ortaya çıkmıştır.

Mehmet Fahri Danış'ın ele aldığı "Bir Anka Kuşu: Arap Milliyetçiliği" adlı ikinci makede ise Arap milliyetçiliğinin oluşum aşamalarını dikkate alan metodolojik çerçeve ortaya konmuştur. Yazar bunları; "kültürel uyanış", "proto-milliyetçilik" ve "milliyetçi hareketin kendisi" şeklinde belirtmiştir. Birinci aşamada Nahda Hareketi anlatıldıktan sonra, ikinci evrede Arap proto-milliyetçiliği teması işlenmiştir. Son olarak da Arap Milliyetçiliği ülke başlıkları altında incelenmiştir. Yazar, ülke başlıklarına geçildiğinde tarihsel anlatıya sadık kalmak suretiyle ideolojik temellere ağırlık vermeye çalışmıştır. Anlaşılır ve basit kavramlar kullanmaya özen gösteren yazar, her kesimden okuyucunun ilgisini çekebilecek bir çalışma ortaya koymuştur.

Burak Çalışkan'ın çalışması olan "Bir Kurucu İdeoloji Olarak Türk Milliyetçiliği" adlı üçüncü makalede ise Osmanlı döneminden başlayarak Türk Milliyetçiliğinin farklı düşünsel temellerini ortaya koyan ve bu hareketin tarihsel süreç içerisinde nasıl bir dönüşüm geçirdiğini inceleyen başarılı bir yöntem izlenmiştir. Yazar, Türkçülüğün kaynaklarına değindikten sonra modernleşme ve Osmanlı Türkçülüğünü ele almış, devamında Türkistan Türkleri ve Türkistan Ceditçiliğine açıklık getirmiştir. İlerleyen bölümde yazar, Pantürkizm ve Örgütlü Türkçülük başlıkları altında Türkiye Cumhuriyeti'nin ideolojik temellerini oluşturan düşünsel hareketin arka planını ortaya koymuştur. Yazar, nihai olarak Türkiye Cumhuriyeti ve statükoculuk başlığı altında neredeyse günümüze kadar uzanan Türkçülük serüveninin ayrıntılarıyla anlatmayı başarmıştır.

Riad Domazeti'nin ele aldığı "İran Milliyetçiliği" başlıklı dördüncü makalede ise "İranlı" kimliğinin oluşumu, inşa süreci ve içerdiği sınırlar incelenmiştir. Çalışmada İran milliyetçiliğinin, İran ulusal kimliğinin önemli bir yapıtaşı olduğu vurgulanmaktadır. Şüphesiz Ortadoğu'yu şekillendiren en önemli faktörlerden biri de İran'daki Milliyetçi ve İslamcı ideolojik düşüncedir. Şii İslamcı ideoloji, kitabın birinci makalesi olan "İslamcılık" adlı çalışmada kendine yer bulmuştur. Fakat "İslamcılık" geniş bir muhteva arz ettiği için Şii İslamcı ideoloji sadece bir alt başlıkla düzenlenmiştir. Bu makalede ise İranlı kimliğinin diğer yapıtaşı olan milliyetçilik konu edinilmiştir. Belki de kitabın eleştirilebileceği tek nokta, Şii İslamcı ideolojisine ayrı bir makale ayrılmaması olabilir. Çünkü günümüzde Ortadoğu'yu şekillendiren en güçlü etkenlerden biri, İran milliyetçiliğinden ziyade İran'ın Şii İslamcı ideolojisidir.

Melahat Tok'un kaleme aldığı "Kürt Milliyetçiliği" adlı beşinci makalede, ilk olarak Osmanlı döneminden başlamak üzere Türkiye'deki etnik Kürt milliyetçiliği, tarihsel bir süzgeç içerisinde ele alınmıştır. Devamında Irak ve İran'daki Kürt milliyetçilikleri de birer başlıkta düzenlenmiştir. Dili bakımından gayet anlaşılır ve yöntem olarak oldukça basit bir olay örgüsü izleyen çalışma, tarihsel durum değerlendirmesinin güzel bir örneğidir.

ZEKERİYA KURŞUN, (ED.), ORTADOĞU'YU KURAN İDEOLOJİLER, VADİ YAYINLARI, İSTANBUL 2019, 356 S.

Çalışma, kitabın amacına ulaşması bakımından vazgeçilmez bir öneme sahiptir.

Uğur Ovacıklı'nın çalışması olan "Ortadoğu'da Sol Hareketler: Baas, Nasırcılık ve Diğerleri" başlıklı altıncı makalede, özellikle Arap milliyetçiliğinin önemli bileşenleri olan Baas ve Nasırcılık üzerinde durulmuştur. Ortadoğu'yu anlamak için bilhassa Arap toplumunu oluşturan ideolojik kökenlerin bilinmesi gerekmektedir. Özellikle de Mısır, Suriye ve Irak siyasi tarihinde önemli yer tutan söz konusu ideolojileri tartışmadan bölgeyi anlamak mümkün değildir. Bu sebeple Ovacıklı'nın makalesinin kitabın en geniş çalışması olduğu söylenebilir. Okuyucuların konuyu daha iyi anlamaları için Ortadoğu siyasi tarihini de okumaları faydalı olacaktır. Buna rağmen konuya uzak olanlar için de çalışma son derece doyurucu niteliktedir.

Seda Özalkan'ın ele aldığı "Yahudi Milliyetçiliği: Siyonizm" adlı yedinci makalede, yakın Ortadoğu siyasi tarihinin şekillenmesinde başat rol oynayan Siyonizm hareketinin kökenleri irdelenmiştir. Yine tarih okuyucuları için ilgi çekici bir çalışma olmasının yanı sıra konuya aşina olmayan kesimlerin de merakla okuyacağı bir eser niteliğindedir. Çalışma, konunun işlenişi açısından tarihsel anlatıya odaklanmak yerine, Siyonizm ideolojisinin temellerine önem vermektedir. Bu yönüyle okuyucuyu daha fazla bilgilendirmeyi amaçlamaktadır. Nitekim, kitabın temel çıkış noktası da siyasi tarih yazımının eksik bıraktığı ideolojik düşün temellerine dair boşluğu doldurmaktır. Makale, bu anlamda oldukça başarılıdır.

Sinem Karadağlı'nın kaleme aldığı "Feminizm" başlıklı sekizinci makalede ise Ortadoğu ülkelerindeki İslami Feminizme odaklanılmaktadır. Çalışmanın başında feminizmin kökenleri, türleri ve gelişim süreci ele alındıktan sonra Ortadoğu'daki feminist hareketler incelenmektedir. Bu başlık altında Mısır, İran ve Türkiye'deki İslami Feminizmin gelişimi ele alınmaktadır. Sonuç kısmında ise yazar, Batı ve Ortadoğu feminizmi arasındaki farkı ortaya koymaktadır.